

meggyőződésünk, hogy igazi költészet egy tágabb, nemesebb értelemben mindig az. S ezért minden alkotásnál az a kérdés: kinek az érdekében íródott, kinek és miért. S ha a művész talán nem is tud sokszor e kérdésre megfelelni: a mű mindig! Mert az igazság a művészetben éppugy megvan acélos kérlelhetetlen logikával, akárcsak a geometriában. A művészet szenvedélyes igazságkeresése s az alkotófolyamat sugallatos láza, éppugy megmutatkozik a műben, mint a dilletáns akarnoksága vagy a kókler ügyes, de tartalmatlan szemfényvesztései. — A tartalom meghatározza a formát és viszont. Ügyetlen kezekben deformálódik az igazság, viszont a legügyesebb formaművész se tudja sokáig leplezni kedélyének sivárságát és erkölcsi nihilizmusát. Az igazi művészet ennél fogva két kötelességet ró az alkotóra: a *métier* mesteri ismeretét, a technika tökéletes uralását, melynek eléréséhez lankadatlan munka és studium szükséges. A jó forma a biztosítéka annak, hogy az igazság ne torzuljon el és az eszmék bora ne lukas tömlőkbe jusson, ahonnan gyorsan kifolyik. A másik kötelesség magának az igazságnak az ismerete, a valóság mesterelése, az erkölcsi parancs követése, hogy ne a magányosság szirtjein fagyoskodjon a művész vagy az elefántcsonttoronyban éljen bezárkózva, hanem élve az élők között s velük, ismerve bánatukat-örömeiket és a társadalmi történés drámai valóságából meritse művészetének anyagát. Kontaktusban a tömegekkel, a nagy kollektív vágyálmok és haladástörekvések hordozója, őrzője és formálója így lesz a művész s csak így lehet nagy és legnagyobb művek alkotója. (Forbáth Imre)

IDŐ ÉS ÉLET. „Az abszolút, igazi és matematikai idő egyenletesen folyik, az anyagi dolgokhoz való minden kapcsolat nélkül”. — Így határozza meg az idő fogalmát Isaac Newton a *Természetbölcselet matematikai alapelvei* című munkájában.

Két és fél évszázada annak, hogy Newton e sorokat papírra vetette s azóta a fejlődés a homogén időfogalomra is bebizonyította a goethei *Alles Bestehende ist wert zugrunde zu gehn* igazságát. „Vajjon nem egy felemás fogalom-e (*concept bastard*) a homogén közeg formájában elképzelt idő?” — kiált fel a századforduló táján Bergson. Durkheim és Levy-Bruhl rámutatnak a homogén időfogalom történeti és társadalmi meghatározottságára; felépítményszerű vagyis dialektikus voltára. Durkheim szerint az időfogalom kialakulásában döntő szerepet játszottak a vallásos szertartások, melyek a primitív társadalmakban az idő folyását egyforma részekre osztják. Levy-Bruhl kutatásai arra világítanak, hogy a homogén időfogalom egy bizonyos társadalmi formához kapcsolódó, múlt történeti jelenség, s hogy például a primitív társadalmak időfogalma egészen más, mint a miénk. „A primitív — írja *Charles Blondel* — nem úgy képzeli el az időt, mint mi. Atéli, érzi, tapasztalja az idő folyását, de nincs fogalma arról az önmagához mindig hasonló egyenes vonalról, melyen az események előrelátható és megváltoztathatatlan sorrendben helyezkednek el s amely, a mi számunkra a homogén időt jelenti.”

Nemrégiben a Carrel tanítvány francia természettudós *Lecomte de Nouy* tollából érdekes bölcseleti háttérű munka jelent meg *Idő és élet* címmel.² Ez a könyv az időproblémát biológiai szempontból világítja meg s abban a koncentrikus támadásban, amit a klasszikus időfogalom ellen intéznek napjainkban, a filozófia, fizika, lélektan és társadalomtudomány

szót és helyet kér a biológiai kutatás számára.

A könyv szerzője a háborúban — ahol mint tiszt vett részt — sokat foglalkozott a sebhegedés tanulmányozásával. Kutatásai arra a meglepő eredményre vezettek, hogy a hegedés gyorsasága nagy mértékben független a szervezet általános egészségi állapotától s elsősorban két tényezőtől: egyrészt a seb nagyságától (nagyobb seb aránytalanul lassabban heged be, mint egy kicsi), másrészt pedig a sebesült korától függ. Ezeknek az összefüggéseknek kifejezője az u. n. „hegedési index“, mely az előbbi két tényezővel fordítottan arányos. Ha ezt a „hegedési indexet“ megszorozzuk a sebfelület négyzetgyökével, úgy egy újabb „A“ indexet kapunk, mely kizárólag a beteg korától függ, s így kiválóan alkalmas a szervezet sajátos „fiziológiai idejének“ a mérésére. Ez az index a korral esik, viszont érdekes módon ez az esés sokkal erősebb a fiatal korban, mint az élet végén, mikor is „A“ állandó érték felé tendál. Ugy tűnik mintha — fizikai időben mérve — az ember gyorsabban öregedne fiatal korában, mint később. De vajjon van-e jogunk a fizikai időt az életjelenségekre alkalmazni? A fizikai időt mérő eszközeinket végeredményben a föld mozgása szabályozza. Nem logikusabb-e — mindenesetre legalább is annyira jogosult — az életjelenségek idejének mérésére egy élettani folyamatot — pl. éppen a sebhegedés folyamatát — alkalmazni? Aminek logikus következménye viszont az, hogy különböző kora emberek ideje nem egyenlő értékű, hiszen egy 10 éves gyerek pl. hatszor olyan gyorsan hegeszt be egy sebet, mint a 60 éves felnőtt. „Öregek és fiatalok egymás mellett élnek ugyanazon térben és mégis egészen külön világokban, ahol az idő értéke más és más. Pedagógusok és pszichológusok nem igen vetettek eddig számot e tényre.“ (I. m. 253. o.) Végeredményben tehát kétfajta idő van: egyik a fiziológiai, valamennyiünknek saját, átélt személyes ideje, mely egy heterogén (bergsoni kifejezéssel élve: kvalitatív) idő; más az élet elején, mint a végén, s a másik a homogén, fizikai idő, amit nem élünk át s mely nem egyéb, mint számtalan egyéni heterogén időnek a társadalmi tudatban lecsapódott dialektikus *ellentétes egysége*. (Szerző itt a nagyon szuggesztív „temps d'enveloppe“ kifejezést használja.)

Lecomte de Noüy könyve érdekes biológiai szempontokat nyújt egy — még megírásra váró — összefoglaló dialektikus időelmélet számára. Annál érdekesebb tény ez, mert szerző a regresszió nagy francia természettudósának, Carrelnek a tanítványa s így személyesen ugyancsak távol áll a dialektikus világnézettől. Azonban — Hegel szavai szerint — : „A dialektikát közönségesen külsőséges mesterkedésnek tekintik, mely önkényesen bizonyos fogalmakban zavart s az ellenmondások látszatát kelti, holott a dialektika tulajdonképpen rendeltetése a dolgok, általában a végességek észbeli határozmányainak igazi, tulajdon természete. (Hegel: Encyklopedie der philosophischen Wissenschaften 105. o.)

(Geröly Kálmán)

1. Charles Blondel: La mentalité primitive. — 2. Lecomte de Noüy: Temps et la vie. Paris. Gallimard 1936.

KARINTHY FRIGYES ÚJ REGÉNYE (*Mennyei riport*, Nova kiadás, Budapest, 1938) akkor hatna meglepően, ha nem volna jellegzetes Karinty írás. Sajnos és szerencsére az. Karinty összes (közismert) vonásai egyesülnek benne. Humor, satíra, utópia, fantasztikum, mélyebb jelentés, mind több-kevesebb mértékben, többé-kevésbé sikerült elegyítésben, a hang ama félig értekező, félig regényes kimódolásában, amit ugyancsak megszoktunk nála és — Swiftnél. A kialakítás drámai és detektívregényi matematikája sem új, valamint szerző elmélkedő hajlama, mely azonban itt többször követhetetlen. Az olvasó érdeklődése sűrűn elakad: talányokra és rejtvényekre bukkan, amiknek a meg-